DOI: 10.32347/2076-815X.2023.83.134-142
УДК 711.433(477.63)

к. арх., доцент **Коптєва Г.Л.,**
gelena1312@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8629-0544,
Гришина В.С.,
gryshynavictoria@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3227-1820,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ПРИЙОМИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ РЕНОВАЦІЇ ГІДРОПАРКІВ В СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО МІСТА

Аналізуються сучасні тенденції реновації території гідропарків, визначені прийоми функціонально-планувальної організації та реновації гідропарків, їх природно-рекреаційний потенціал для подальшого створення єдиної рекреаційної мережі міського екологічного каркасу в контексті сучасних програм сталого розвитку міста.

Ключові слова: гідропарк; реновація; ландшафт; прирічкові території; містобудівне середовище; благоустрій; екомережа.

Для створення гармонійного, екологічного, комфортного середовища та для підвищення якості життя в контексті забезпечення сталого розвитку міста необхідно формувати рекреаційний каркас міста у взаємодії з природним ландшафтом. Одним з найбільш дієвих прийомів по збереженню або ж відновленню екологічної рівноваги в містобудівному просторі є реновація гідропарків в структурі міста. Це забезпечить формування рекреаційних територій, мережі різного типу парків, що мають першорядне значення у вирішенні проблем відпочинку та охорони природи. Розвиток системи парків в сучасному місті для гармонізації взаємин людей з природою, а також вдосконалення умов для повноцінного відпочинку людей є досить **актуальним** стратегічним завданням соціально-економічної політики держави.

Містобудівні протиріччя виникають під впливом економічних, соціальних, екологічних та містобудівних факторів, характерних для великого сучасного міста і впливають на розвиток міської інфраструктури: домінування транспортного каркасу над пішохідним, неконтрольоване функціональне освоєння територій вздовж річки, розміщення промислового комплексу в структурі прирічкових територій, функціонування недосконалої природоохоронної законодавчої бази. Питання щодо реабілітації прирічкових міських територій, що мають великий рекреаційний потенціал, недостатньо

досліджені. Існуюча **проблема** – невідповідність рекреаційних територій з акваторіями сучасним потребам жителів міста та недостатній рівень уваги щодо їх розвитку. Сучасні пляжі гідропарків не задовольняють новим запитам відпочиваючих, екологічним та санітарним вимогам. Замість пасивного відпочинку популярності набуває активний відпочинок. Інша актуальна проблема – не визначеність адміністративних меж гідропаркових територій, що веде до їх втрати. З кожним роком все більше зеленої території відходить насамперед під забудову житлових комплексів.

Тому головною вимогою розвитку рекреаційних комплексів, а саме **ціллю** є формування прийомів функціонально-планувальної організації та реабілітації гідропарків в структурі сучасного міста, створення єдиної рекреаційної мережі міського екологічного каркасу в контексті сучасних програм сталого розвитку міста. Грамотне розміщення системи озеленених територій уздовж прирічкових територій сприяє гуманізації містобудівного середовища.

Реабілітація прирічкових міських територій сприятиме збереженню природних ландшафтів, комплексному природоохоронному регулюванню, захисту територій від підтоплення та управління поверхневими стоками, розвитку водних і прибережних екосистем та їх інтеграції у міське середовище.

Актуальність даної проблеми в науковому та методичному плані послужила підставою для появи великої кількості спеціальних розробок як в нашій країні так і за кордоном. Серед досліджень особливе місце займають роботи В.М., Вадімова, Т.Ф. Панченко, В.О. Кодіна, І.А. Диди, В.В. Дідик, М.М. Кушніренко, Дж. Саймондса, Н. Кабіш тощо [1,4,5,7,8,9,17,20]. Роботи присвячені актуальним аспектам, що пов’язані з організацією та раціональним використанням міських прирічкових територій. Автори наводять цікаві факти і аналізують архітектурно-планувальну організацію існуючих гідропарків, досліджують аспекти використання водоймищ в композиції міського ландшафту, а також розглядають питання організації територій міст у взаємозв’язку із акваторією. Насамперед дослідники приділяють увагу функціонально-просторовій організації території парків, виявляючи можливості акваторії для організації відпочинку. Але також необхідно віддавати перевагу аналізу естетичного сприйняття середовища. Подібні дослідження дозволяють більш глибоко вивчати композиційні принципи й закономірності формування рекреаційних територій, пояснити ряд моментів, прихованих від попередніх дослідників. Гуманізація міського середовища вимагає від архітектурної науки актуальних рішень, в яких на перше місце виходить питання естетично-емоційного фактору.

Дослідження передбачає використання сукупності таких **методів**, як: аналіз і систематизація наукової літератури за тематикою дослідження, узагальнення проєктно-планувальної документації, методичних, нормативних матеріалів. Використовується системний підхід до містобудівної організації прирічкових територій з метою оцінки існуючого стану, аналіз їх функціонального використання, композиційного рішення, екологічного стану.

Раціональне використання природних ресурсів є однією з найважливіших задач у містобудуванні. Створення комфортних умов взаємодії міського середовища з акваторією прирічкових територій пов'язане з необхідністю розробки системи реабілітаційних заходів розвитку території уздовж акваторії. Реновація порушених зелених прирічкових територій є необхідною умовою сталого розвитку міста. Для створення гармонійного середовища необхідно формувати простори взаємодії природного та антропогенного каркасів, зберігати якості природних ландшафтів, формувати зелений каркас міста у взаємодії з акваторією. У зв'язку зі зростанням потреб населення для відпочинку окреме місце відводиться рекреаційним територіям, в яких присутній природний водний простір. Одним з видів такого містобудівного простору є гідропарк [13].

Гідропарк – публічний простір, озеленена територія, в структурі якої знаходяться штучні або природні водні об'єкти [6]. З кожним часом навантаження на території відпочинку все більше зростає і виникає потреба в створенні нових рекреаційних комплексів в структурі міста, задача яких перш за все створити комфортні умови для відпочинку жителів міста.

Реабілітація прирічкових територій – комплекс заходів в межах прирічкового простору, що сприяє територіальному відновленню, та реалізації принципів екологічної стійкості, гуманізації та соціальної орієнтованості середовища, підтримці балансу природних і антропогенних компонентів міського ландшафту і реалізації рекреаційних потреб міського населення [11].

В проєктуванні гідропарків використовують чітку архітектурно-просторову організацію території. На берегах водоймищ або на воді переважають споруди для відпочинку, розваг і водного спорту. Характерною рисою гідропарків є висока питома вага акваторії в балансі її територій, довкола водойми та на самій воді споруджують архітектурні об'єкти які несуть в собі розважально-оздоровчу функцію [6].

У зв'язку зі зміною міського середовища постають нові задачі організації гідропарків, важливу роль відіграє пошук вдалої композиції об'єкту проєктування. Постійно змінюється співвідношення водного та земельного простору, підкреслюючи унікальні властивості природного ландшафту. Вода у

всіх її проявах при організації гідропарку повинна бути провідним елементом композиції і виконувати головні функції.

Аналізуючи гідропарки необхідно виділити основні функціональні зони: спортивно-оздоровчу, прогулянкову і тихого відпочинку, науково-просвітницьку, активну зону водних розваг, культурно-масових заходів, дитячу та адміністративно-господарську [4]. Для здійснення основних функцій зони обладнуються спеціальними комплексами споруд, елементами ландшафтного благоустрою. В наш час при реконструкції чи створенні нових гідропарків архітектори стали відходити від стандартних канонів проєктування, з'являються інноваційні технології та нові матеріали, що дають можливість створювати різні пластичні та цікаві архітектурні форми та споруди.

Грамотне розміщення системи озеленення в комплексному формуванні ландшафтних річних долин, де незмінною закономірністю в проєктуванні гідропарків залишається використання води для організації відпочинку сприяє гуманізації просторового середовища міста в цілому. Для того щоб територія використовувалась та функціонувала в повному обсязі необхідно раціонально розміщувати споруди та об'єкти по території гідропарку, а також рівномірно організовувати пішохідні зв'язки по всій території парку.

Отже, **наукова новизна** одержаних результатів полягає в обґрунтуванні особливостей та виявленню прийомів функціонально-планувальної реновації гідропарків територій в контексті стійкого розвитку міста, які повинні увійти в основу універсальної методики проєктування в сучасних умовах розвитку міста.

Аналіз існуючих тенденцій розвитку прирічкових просторів дозволив визначити наступні комплексні підходи реабілітації рекреаційних комплексів. *Багатофункціональний* підхід передбачає максимальне функціональне насичення простору вздовж акваторії, її поліфункціональне використання. *Ландшафтно-екологічний* підхід включає розробку рекомендацій, спрямованих на збереження і реабілітацію зелених територій, що призведе до розробки заходів щодо ефективної системної територіальної організації. *Гідрологічний* підхід визначає набір рекомендацій, щодо поліпшення водно-екологічної ситуації на прирічкових територіях. *Системний* підхід визначає взаємозв'язок організації містобудівної структури з ландшафтними просторами прирічкових територій, їх функціонального використання, композиційного рішення, екологічного стану. *Комплексній* підхід передбачає організацію та розвиток зелених територій з акваторіями в концепції сталого розвитку міста. Одним із можливих шляхів комплексної реновації є використання трьох головних принципів – міцність планувальної структури, корисність функціональної організації та краса архітектурно-містобудівних форм. Усі складові утворюють

цілісність архітектурно-містобудівного простору [11]. Основні принципи цього напрямку: формування комфортного середовища, багатофункціональності, принцип комплексної реновації, відповідності соціально-економічним вимогам.

На підставі проведеного дослідження були сформульовані наступні **висновки:**

Вибір планувального прийому та принципів визначається цільовим призначенням території парку. Територіальний простір слід надавати з тематичним забарвленням, це залежить від організації водного простору в яких розташовується територія гідропарку. Архітектурно-планувальна композиція території парку повинна підпорядковуватися головній меті – створенню гармонійного простору для комфортного відпочинку людей.

На основі аналізу науково-теоретичного і практичного досвіду визначені прийоми функціонально-планувальної реновації гідропарків в структурі сучасного міста, тенденції реабілітації прирічкових територій в цілому:

- прийом поліфункціональності – використання декількох функцій, інтегрування їх в існуючу ситуацію, застосування соціально необхідних функцій на певній території;
- прийом ландшафтної поляризації;
- прийом комбінованої планувальної структури. Використання регулярної та вільної планувальної структури, формування пішохідних та ландшафтних краєвидів;
- прийом «місто у місті» – створення локалізованих автономних рекреаційних утворень на «депресивних» територіях міста;
- прийом екологічності – впровадження екологічно безпечних систем в міське середовище для збереження природних компонентів;
- прийом семантики парків. Він використовує знакові системи, а не окремі знаки, які складаються з набору елементарних знаків, відносин між ними, правил комбінування і функціонування.

Таким чином, сформульовані прийоми реабілітації можуть бути використані при проєктуванні гідропарків на етапі нового формування або реновації. Пошук балансу між антропогенними і природними факторами містобудівного простору сприяє гуманізації просторового середовища в концепції сталого розвитку міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вадімов В.М. Методологічні основи еколого-містобудівного освоєння прирічкових урбанізованих територій (в умовах України): дис. …доктора архітектури: 18.00.01. Київ, 2003. – 198 с.

2. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення, управління: [підручник] / А.В. Яцик, Ю.М. Грищенко, Л.А. Волкова, І.А. Пашенюк. – Київ: Генеза, 2007. – 360 с.

3. Водний кодекс України зі змінами та доповненнями станом на 20 листопада 2004 року // Офіційне видання № 12/2004. – Київ: Форум, 2004. – 87 с.

4. Дідик В.В. Естетика та композиція ландшафту. Проектування ландшафтних об'єктів: композиція та естетичні засади: навч. посібник / В.В. Дідик, Т.М. Максим'юк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 244 с.

5. Дида І.А. Роль і місце природи в архітектурі міст України / І. А. Дида // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». Архітектура. – Львів: Вид. Львівської політехніки, 2006. – Вип. № 568. – С. 317 – 322.

6. Донцов Д.Г. Гидропарк / Д.Г. Донцов, Н.Г. Юшкова. – М.: Архитектура-С, 2006 г. – 118 с.

7. Кодін В.О. Напрями містобудівної реконструкції прирічкових територій в історичному центрі міста Харкова/ В.О. Кодін – Харків: ХНАМГ , 2008. – 172 с.

8. Кушніренко М. М. Збереження ландшафтів прирічкових територій як умова сталого розвитку міста / М.М. Кушніренко. – Київ: Науковий вісник НЛТУ України. 2008. – Вип. 18.12. – С. 29-33.

9. Панченко Т.Ф. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій: монографія / Т.Ф. Панченко. – Київ: Логос, 2015. – 176 с.

10. Рубан Л.І. Принципи містобудівного використання територій в умовах деградації річки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец 18.00.04/ Л.І. Рубан. – Київ: КНУБА, 2000. – 23 с.

11. Самойленко Є.В. Принципи та прийоми реабілітації прирічкових міських територій (на прикладі м. Дніпро): автореф. дис. … канд. арх.: 18.00.04. Дніпро, 2021. – 25 с.

12. Самойленко Є.В. Проблеми функціонального використання територій міста в контексті архітектурно-ландшафтної організації прирічкового простору. НТЗ КНУБА Містобудування та територіальне планування. Київ: 2014. – №53. С. 462-467

13. Устінова І.І. Еколого-містобудівне обгрунтування сталого розвитку урбанізованих територій України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх. за спеціальністю 18.00.04. Київ, 2005. – 24 с.

14. Цигичко С.П. Удосконалення еколого-естетичних властивостей архітектурного середовища великих міст (ландшафтний аспект): дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Харків, 2007. – 234 с.

15. Яцик А.В. Водогосподарська екологія: у 4-х т., 7 кн. – Київ: Генеза, 2004. – Т. 3, кн. 5. – 496 с.

16. Giannakis E., Bruggeman1 A., Poulou D., Zoumides C., Eliades M.. Linear Parks along Urban Rivers: Perceptions of Thermal Comfort and Climate Change Adaptation in Cyprus – article Sustainability 2016.

17. Kabisch, N.; Qureshi, S.; Haase, D. Human-environment interactions in urban green spaces –A systematic review of contemporary issues and prospects for future research. Environ. Impact Assess. Rev. 2015, 50, 25–34

18. Niemann B.& Werner T. Strategies for the sustainable urban waterfront. WIT Transactions on Ecology and The Environment, Vol 204, 2016 WIT Press.

19. Peter J. Davies, Christopher D. Ives, Sophia J. Findlay and Mark P. Taylor. Urban rivers and riparian systems – directions and recommendations for legislators, policy makers, developers and community users. Environmental and Planning Law Journal, 01/2011.

20. Simonds John O., Starke B. Landscape Architecture. New York. McGraw Hill Professional, 2010. – 396 p.

PhD in Architecture, Associate Professor **Helena Koptieva**,
assistant of the department Urbanism and Town Planning **Viktoriya Hryshyna,**
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

FUNCTIONAL PLANNING METHODS RENOVATIONS OF HYDROPARKS IN THE STRUCTURE OF MODERN CITY

The article analyzes modern trends of organization, development and renovation of hydroparks (;), identified functional planning methods hydroparks renovation (;) for the further creation of a single recreational network of the urban ecological framework. The study revealed problematic aspects related to the organization of riverside urban space, analyzed the natural and recreational potential and the current state of hydroparks (;). The formation and renovation (;) factors of recreational areas with water object were identified. The development of a park system in modern city to harmonize people's relationships with nature, as well as to improve the conditions for people's full recreation is a rather urgent strategic task of the state's socio-economic policy.

An actual problem is the inconsistency of hydroparks (;) with the modern needs of the city's residents and the insufficient level of attention to their development. Therefore, the main requirement for the development of recreational complexes with water objects, namely the goal is the formation of methods for the organization and rehabilitation of hydroparks (;) in the city structure. First of all, it is necessary to

emphasize the urban planning significance of water object and other natural structures for the recreational functions of the city as a whole. The main principles of the organization and renovation of hydroparks (;): the formation of a comfortable environment, multifunctionality, the principle of complex renovation, compliance with socio-economic requirements. One of the possible ways of complex renovation is the use of three main principles – the rationality of the planning structure, the usefulness of the functional organization and the beauty of architectural and town-planning forms. All components form the integrity of the architectural and urban planning space. Thus, the search for a balance between anthropogenic and natural factors of the urban space contributes to the humanization of the spatial environment in the concept of sustainable development of the city.

Key words - hydropark; renovation; landscape; riverside territories; urban planning environment; landscaping; eco-network.

REFERENCES

1. Vadimov V.M. Metodolohichni osnovy ekoloho-mistobudivnoho osvoiennia pryrichkovykh urbanizovanykh terytorii (v umovakh Ukrainy): dys. …doktora arkhitektury: 18.00.01. Kyiv, 2003. – 198 s. {in Ukranian}

2. Vodni resursy: vykorystannia, okhorona, vidtvorennia, upravlinnia: [pidruchnyk] / A.V. Yatsyk, Yu.M. Hryshchenko, L.A. Volkova, I.A. Pasheniuk. – Kyiv: Heneza, 2007. – 360 s. {in Ukranian}

3. Vodnyi kodeks Ukrainy zi zminamy ta dopovnenniamy stanom na 20 lystopada 2004 roku // Ofitsiine vydannia № 12/2004. – Kyiv: Forum, 2004. – 87 s. {in Ukranian}

4. Didyk V.V. Estetyka ta kompozytsiia landshaftu. Proektuvannia landshaftnykh obiektiv: kompozytsiia ta estetychni zasady: navch. posibnyk / V.V. Didyk, T.M. Maksymiuk. – Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2012. – 244 s. {in Ukranian}

5. Dyda I.A. Rol i mistse pryrody v arkhitekturi mist Ukrainy / I. A. Dyda // Visn. Nats. un-tu «Lviv. Politekhnika». Arkhitektura. – Lviv: Vyd. Lvivskoi politekhniky, 2006. – Vyp. № 568. – S. 317 – 322. {in Ukranian}

6. Dontsov D.H. Hydropark / D.H. Dontsov, N.H. Yushkova. – M.: Arkhytektura-S, 2006 h. – 118 s. {in Russian}

7. Kodin V.O. Napriamy mistobudivnoi rekonstruktsii pryrichkovykh terytorii v istorychnomu tsentri mista Kharkova/ V.O. Kodin – Kharkiv: KhNAMH , 2008. – 172 s. {in Ukranian}

8. Kushnirenko M.M. Zberezhennia landshaftiv pryrichkovykh terytorii yak umova staloho rozvytku mista / M.M. Kushnirenko. – Kyiv: Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2008. – Vyp. 18.12. – S. 29-33. {in Ukranian}

9. Panchenko T.F. Landshaftno-rekreatsiine planuvannia pryrodno-zapovidnykh terytorii: monohrafiia / T.F. Panchenko. – Kyiv: Lohos, 2015. – 176 s. {in Ukranian}

10. Ruban L.I. Pryntsypy mistobudivnoho vykorystannia terytorii v umovakh dehradatsii richky: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. arkh.: spets 18.00.04. L.I. Ruban. – Kyiv: KNUBA, 2000.– 23 s. {in Ukranian}

11. Samoilenko Ye.V. Pryntsypy ta pryiomy reabilitatsii pryrichkovykh miskykh terytorii (na prykladi m. Dnipro): avtoref. dys. … kand. arkh.: 18.00.04. Dnipro, 2021. 25 s. {in Ukranian}

12. Samoilenko Ye.V. Problemy funktsionalnoho vykorystannia terytorii mista v konteksti arkhitekturno-landshaftnoi orhanizatsii pryrichkovoho prostoru. NTZ KNUBA Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia. Kyiv: 2014. – №53. S. 462-467 {in Ukranian}

13. Ustinova I.I. Ekoloho-mistobudivne obhruntuvannia staloho rozvytku urbanizovanykh terytorii Ukrainy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. arkh. za spetsialnistiu 18.00.04. Kyiv, 2005. – 24 s. {in Ukranian}

14. Tsyhychko S.P. Udoskonalennia ekoloho-estetychnykh vlastyvostei arkhitekturnoho seredovyshcha velykykh mist (landshaftnyi aspekt): dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Kharkiv, 2007. – 234 s. {in Ukranian}

15. Yatsyk A.V. Vodohospodarska ekolohiia: u 4-kh t., 7 kn. – Kyiv: Heneza, 2004. – T. 3, kn. 5. – 496 s. {in Ukranian}

16. Giannakis E., Bruggeman1 A., Poulou D., Zoumides C., Eliades M. Linear Parks along Urban Rivers: Perceptions of Thermal Comfort and Climate Change Adaptation in Cyprus – article Sustainability 2016.

17. Kabisch, N.; Qureshi, S.; Haase, D. Human-environment interactions in urban green spaces – A systematic review of contemporary issues and prospects for future research. Environ. Impact Assess. Rev. 2015, 50, 25–34.

18. Niemann B.& Werner T. Strategies for the sustainable urban waterfront. WIT Transactions on Ecology and The Environment, Vol 204, 2016 WIT Press.

19. Peter J. Davies, Christopher D. Ives, Sophia J. Findlay and Mark P. Taylor. Urban rivers and riparian systems – directions and recommendations for legislators, policy makers, developers and community users. Environmental and Planning Law Journal, 01/2011.

20. Simonds John O., Starke B. Landscape Architecture. New York. McGraw Hill Professional, 2010. – 396 p.